УДК 371.13:373.3
DOI: 10.32342/2522-4115-2020-2-20-32

А.Л. ФРУМКІНА,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов № 2
Національного університету «Одеська юридична академія»

ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНО-ЗМІСТОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Статтю присвячено проблемі формування предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів для навчання образотворчому мистецтву іноземною мовою. Визначено сутність предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів, а також виокремлено її складові: художньо-образотворчу компетентність у межах дисципліни «Образотворче мистецтво», яка включає в себе: історико-художню, жанрово-художню і техніко-графічну компетенції, та іншомовно-мовленнєву компетентність у межах дисципліни «Іноземна мова», яка включає в себе мовну і мовленнєву компетенції. Запропоновано модель процесу формування предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів для навчання образотворчому мистецтву іноземною мовою, що охоплює 5 етапів: мотиваційний, який реалізується засобами іноземної мови; рецептивний, який передбачає подання студентам нового тематичного матеріалу у вигляді лекцій; репродуктивний, який включає в себе розвиток умінь усно і письмово викладати попередньо прослуханий лекційний матеріал; продуктивний, який передбачає формування у студентів таких навичок: обговорювати зміст лекції, що прослуховувалася, інтерпретувати і висловлювати власну точку зору щодо змісту лекції, самостійно розширювати її зміст і робити презентацію; рефлексивно-творчий, який передбачає розвиток умінь практичного застосування набутих знань у їх іншомовному супроводі.

Ключові слова: предметно-змістовна компетентність, художньо-образотворча компетентність, іншомовно-мовленнєва компетентність, майбутні вчителі початкових класів.

Статья посвящена проблеме формирования предметно-содержательной компетентности будущих учителей начальных классов для обучения изобразительному искусству на иностранном языке. Определена сущность предметно-содержательной компетентности будущих учителей начальных классов, а также выделены ее составляющие: художественно-изобразительная компетентность в рамках дисциплины «Изобразительное искусство», которая включает: историко-художественную, жанрово-художественную и технико-графическую компетенции, и иноязычно-речевую компетентность в рамках дисциплины «Иностранный язык», которая включает языковую и речевую компетенцию. Предложена модель процесса формирования предметно-содержательной компетентности будущих учителей начальных классов для обучения изобразительному искусству на иностранном языке, которая состоит из 5 этапов: мотивационного, который реализуется средствами иностранного языка; рецептивного, предусматривающего представление студентам нового тематического материала в виде лекций; репродуктивного, который включает развитие умений устного и письменного изложения предварительно прослушанного лекционного материала; продуктивного, предусматривающего формирование у студентов таких навыков: обсуждать содержание прослушанной лекции, интерпретировать и выражать свою точку зрения относительно содержания лекции, самостоятельно расширять ее содержание и делать презентацию; рефлексивно-творческого, который предусматривает развитие умений практического применения приобретенных знаний в их иноязычном сопровождении.

Ключевые слова: предметно-содержательная компетентность, художественно-изобразительная компетентность, иноязычно-речевая компетентность, будущие учителя начальных классов.

© *А.Л. Фрумкіна, 2020*

Постановка проблеми. На сьогодні в початковій освіті активно змінюються підходи до організації процесу навчання та наповнення освітнього контенту. У зв'язку зі шкільною реформою, яка стосується, насамперед, початкової школи (наказ № 208 від 27.02.2018 р), однією з ключових компетентностей нової української школи визначено компетентність у спілкуванні іноземною мовою, а саме «вміння правильно розуміти мовлення іноземною мовою, усно та письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (за допомогою аудіювання, говоріння, читання та письма) в широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів» [1, с. 11]. Це означає, що іноземна мова виводиться зі статусу шкільного предмета і стає засобом, що обслуговує набуття знань з різних дисциплін і допомагає вирішенню життєво обумовлених завдань [6]. Щоб успішно вирішити ці завдання, необхідна спеціальна підготовка майбутніх учителів початкових класів, які будуть досконально володіти своєю спеціальністю і одночасно мати глибоке знання іноземної мови.

Мета і завдання дослідження. Мета нашої роботи полягає у формуванні предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання такого обов'язкового предмета шкільної програми, як образотворче мистецтво іноземною мовою.

Завданнями є: визначити сутність предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва; вивчити складові предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва, а саме: художньо-образотворчу компетентність у рамках дисципліни образотворчого мистецтва та іншомовно-мовну компетентність у рамках дисципліни «іноземна мова»; розробити модель процесу формування предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні в українській лінгводидактиці знаходимо чимало праць, пов'язаних з підготовкою учителів початкових класів до навчання іноземним мовам молодших школярів, а саме: О. Бігич (2006), Л. Гусак (2014), Н. Жеренко (2000), Т. Зубенко (2009), О. Коломінова (1998), С. Лук'янчук (2017), С. Ніколаєва (2002), Р. Мартинова (2004), О. Паршикова (2010), В. Плахотник (1992), В. Редько (2006), С. Роман (2005), М. Сідун (2013) та ін. Однак, як показав проведений аналіз цих праць, жодна з них не подає систему навчання учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою, тобто не описує інтегрований процес навчання, коли іноземна мова замість рідної бере на себе функцію обслуговувати набуття знань та розвиток умінь за певним освітнім курсом, наприклад, таким, як «Образотворче мистецтво». У зв'язку з цим зростає необхідність розробки нових методів інтегрованого навчання освітнього курсу та іноземної мови та їх впровадження в навчальний процес.

Методами дослідження є: теоретичні – аналіз педагогічної, психологічної, дидактичної літератури з проблеми дослідження, який дозволяє провести теоретичне обґрунтування доцільності формування предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою, моделювання інтегрованого навчального процесу.

Виклад основного матеріалу. Формування предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою – це інтегрований процес навчання предметного змісту й іноземної мови як засобу вираження. Такий вид педагогічної інтеграції є процесуальним, за визначенням Р. Мартинової [2].

Він являє собою залежність змісту кожної ланки процесу навчання іншомовно-мовленнєвої діяльності від змісту кожної ланки процесу навчання основного предмета. Так, етапи навчання іноземної мови залежать від етапів навчання основного предмета. Мета навчання іноземної мови залежать від цілей навчання основного предмета. Елементи предмета навчання іноземної мови у вигляді мовних (лексичних і граматичних) і мовленнєвих (текстів, діалогів, полілогів) залежать від елементів основного предмета, тобто частин та змісту навчальної діяльності. Компоненти, методи і засоби навчання іноземної мови також пе-

ребувають у повній залежності від компонентів змісту, методів і засобів навчання основного предмета. Контроль результатів, що досягаються в засвоєнні основного предмета, здійснюється засобами іноземної мови.

Розглянемо процес формування предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою, визначимо такі його базові поняття: сутність предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва, а також її складові у вигляді: художньо-образотворчої компетентності в рамках дисципліни образотворчого мистецтва та іншомовно-мовленнєвої компетентності в рамках дисципліни іноземна мова. Така градація сукупностей предметно-змістової компетентності, що складається з двох різнотипних предметів, один з яких іноземна мова, обумовлена тим, що її перша складова є предметом, що має власний зміст, а її друга складова являє собою мовленнєву діяльність, за допомогою якої здійснюється реалізація першої.

Визначимо сутність поняття першої складової, а саме «художньо-образотворчої компетентності майбутніх учителів початкових класів у сфері образотворчого мистецтва». За даними результатів наукових досліджень, ***художньо-образотворча*** компетентність являє собою сукупність таких компетенцій: художньо-проектна (А. Деревицька, 2013; Є. Насірова 2017; В. Фалько, 2009; Е. Феденьова, 2015; М. Філатова, 2015), проектна (В. Пайдуков, 2013), художньо-естетична (Л. Кликова 2009; А. Масол, 2006; С. Чернишова, 2014), жанрова (Н. Колесникова, 2009), графічна (Т. Вігорська, 2011; А. Коваленко, 2011; Т. Російських, 2010), історична (Ю. Мочалова, О. Буранок, 2014).

У цілому, погоджуючись з думкою вищеперелічених вчених з приводу існуючих компетенцій, вважаємо за необхідне уточнити назви компетенцій відповідно до суті їх змісту. На нашу думку, перший тип знань має включати в себе художньо-образотворчі поняття в історичній послідовності розвитку відповідних їм видів діяльності. Другий вид знань передбачає розвиток живопису в українському образотворчому мистецтві. Звідси випливає необхідність знати історію розвитку живопису, як світового, так і українського, що і зумовлює визначення першого виду компетенції – ***історико-художньої***.

Другий вид компетенції пропонуємо назвати ***жанрово-образотворчою*** у зв'язку з тим, що студентам доведеться набути знань різних жанрів образотворчого мистецтва, представлених як українськими, так і зарубіжними художниками.

Третій вид компетенції, як ми продемонстрували вище, вчені (Т. Вігорська, 2014, А. Коваленко, 2011, Т. Російських, 2010) назвали графічною компетенцією. Ми вважаємо за необхідне звернути увагу на техніку виконуваної графіки у всьому різноманітті її форм, тому будемо називати цей вид компетенції ***техніко-графічною***.

Викладемо зміст кожного з трьох наведених видів компетенцій у табл. 1–3.

Компетенції в предметно-образотворчій дисципліні. Історико-художня компетенція включає в себе знання і вміння, наведені в табл. 1.

Жанрово-образотворча компетенція включає в себе знання та вміння, які подано в табл. 2.

Техніко-графічна компетенція включає в себе знання і вміння, наведені в табл. 3.

Таблиця 1

Зміст історико-художньої компетенції

Знання	Вміння
1) Історія розвитку живопису у світовому образотворчому мистецтві XIX–XXI ст. та причини його видозміни	1) Викладення інформації про розвиток живопису у світовій художній культурі XIX–XXI ст.; визначення її значущості для зображення навколишньої дійсності
2) Історія розвитку живопису в українському образотворчому мистецтві XIX–XXI ст. та причини його видозміни	2) Викладення інформації про розвиток живопису в українській художній культурі XIX–XXI ст.; визначення її значущості для зображення навколишньої дійсності

Таблиця 2

Зміст жанрово-образотворчої компетенції

Знання	Уміння
1) Жанри образотворчого мистецтва і види їх поповнення в міру розвитку суспільства	1) Диференціація жанрів образотворчого мистецтва, обґрунтування доцільності їх використання для вирішення різних художніх завдань
2) Творчість найбільш відомих українських живописців	2) Презентація робіт українських художників
3) Творчість найбільш відомих зарубіжних художників	3) Презентація робіт зарубіжних художників

Таблиця 3

Зміст техніко-графічної компетенції

Знання	Уміння
1) Способи зображення окремих предметів навколишньої дійсності	1) Зображення окремих предметів навколишньої дійсності
2) Способи зображення окремих предметів навколишньої дійсності в їх сюжетній взаємодії	2) Зображення окремих предметів навколишньої дійсності в їх сюжетній взаємодії
3) Способи зображення окремих предметів навколишньої дійсності в їх сюжетній взаємодії в різних жанрах	3) Зображення окремих предметів навколишньої дійсності в їх сюжетній взаємодії в різних жанрах

Як видно зі змісту табл. 1–3, усі види вмінь, що розвиваються, перебувають у повній відповідності з набутими видами знань у кожному з наведених видів компетенцій за предметом образотворчого мистецтва. Це програмує систематичність у формуванні художньо-образотворчої компетентності в межах досліджуваної проблеми.

Що стосується другої складової предметно-змістової компетентності, то нею є «**іншомовно-мовна компетентність майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою**».

Під ***іншомовно-мовною компетентністю*** розуміємо «здатність особистості вирішувати завдання взаємодії і взаєморозуміння з носіями мови, що вивчається, відповідно до норм та культурних традицій в умовах прямого і опосередкованого спілкування» [3, с. 36]. Ця компетентність включає в себе мовну та мовленнєву складові. Мовна складається з фонетичної, лексичної і граматичної, а мовленнєва – з умінь у читанні, говорінні, аудіюванні та письмі.

Під ***фонетичною компетенцією*** розуміється «здатність індивідуумів оперувати знаннями щодо коректного артикуляційного та інтонаційного оформлення своїх висловлювань, володіти вимовними та ритміко-інтонаційними навичками і фонетичними уміннями (аудитивними, виконавчими, рефлексивними і культуро-мовними) і розуміти мовлення інших людей [1, с. 51–52].

Лексична компетенція – це «здатність індивідів оперувати лексикою англійської мови (загальновживаними, професійними словами і фразами, стійкими виразами, ідіомами, фразовими дієсловами, формулами мовного етикету) і розуміти лексичні норми її застосування; володіти навичками розуміння і відтворення цієї лексики в словосполученнях, пропозиціях, текстах; мати розвинуті рецептивно-репродуктивні та продуктивні вміння вільного оперування цією лексикою в процесі письма, читання, аудіювання та говоріння» [6].

Граматична компетенція – це знання граматичних елементів, категорій, класів, структур, процесів, зв'язків та граматичних правил, які перетворюють лексичні одиниці в осмислені висловлювання; вміння адекватно використовувати граматичні явища мовної діяльності в різних ситуаціях спілкування для вирішення комунікативних завдань; здатність безперешкодно користуватися граматичними ресурсами мови, розуміти і виражати певний зміст, оформлюючи його за чіткими граматичними правилами у вигляді висловлювань [5].

Мовленнєвими складовими іншомовно-мовленнєвої компетентності є: предмовленнєві та мовленнєві вміння. Як перші, так і другі реалізуються в читанні, монологічному / діалогічному / полілогічному мовленні, аудіюванні та в письмі, базовані на тематично зумовлених ситуаціях. Різниця полягає лише в тому, що предмовленнєві вміння розвиваються на основі використання різних опор, що поступово ускладнюються, а мовленнєві вміння обумовлюються інформаційними, сенсаційними, провокаційними та емоціогенними ситуаціями, що спонтанно виникають. Інтегровані вміння обумовлені необхідністю вираження предметного змісту засобами іноземної мови.

Сукупність вищезгаданих мовної та мовленнєвої компетенцій становить **іншомовно-мовну компетентність**.

Розглянуті вище компетентності в галузі викладання образотворчого мистецтва та в галузі викладання іноземної мови в рамках нашого дослідження підлягають інтеграції і тим самим утворюють цілісну предметно-лінгвістичну спільність, де іншомовно-мовна компетентність перебуває в повному взаємозв'язку та повній взаємозалежності від художньо-образотворчої.

Слід зазначити, що художньо-образотворча компетентність досягається шляхом:

1) *формування* ***історико-художньої компетенції*** в її іншомовному супроводі у вигляді читання іншомовних текстів з історії розвитку живопису. Наприклад, якщо студенти мають здобути знання у галузі живопису початку XIX ст. (ознайомитися з пейзажами Е. Ханта «The Sound of Kerrera», «View of Nantlle», «Shadow of the Clouds», «A North Country Stream») засобами іноземної мови, то вони мають безперешкодно нормативно озвучувати відповідні тексти з урахуванням їх правильного інтонування (фонетична компетенція); безперешкодно сприймати значення всіх лексичних одиниць у тексті і вільно вживати їх у процесі його переказу (лексична компетенція); розуміти сенс різноструктурних граматичних зворотів мови та відтворювати їх при переказі прочитаного (граматична компетенція); читати, аналізувати та інтерпретувати цей текст (компетенція в читанні); обговорювати прочитане в діалогічній та полілогічній формах мови (компетенція в говорінні); сприймати на слух аналогічний зміст і відтворювати його (компетенція в аудіюванні) та письмово викладати власні думки відповідно до досліджуваного змісту (компетенція в письмі);

2) *формування* ***жанрово-образотворчої компетенції*** в її іншомовному супроводі у формі презентації зразків живопису в різних жанрах. Наприклад, якщо студентам необхідно здобути знання у сфері жанрово-образотворчого змісту, вони мають подати відому картину певного жанру (наприклад, картину Мікеланджело да Караваджо «Кошик з фруктами» (жанр натюрморт) в її іншомовному супроводі. Для цього студенти мають описати її зображення з урахуванням емоційного вираження почуттів з приводу зображеного кошика, повного земних плодів. Студенти мають нормативно озвучити відповідний для опису текст, використовуючи не тільки правильне звучання слів, а й логічний наголос, паузи, темп мовлення (фонетична компетенція); використовувати при презентації такі стилістичні прийоми, як: метафора, епітет, порівняння, метонімія (лексична компетенція); їх презентаційна мова має характеризуватися абсолютною граматичною нормативністю та структурною різноманітністю (граматична компетенція). Крім того, студенти мають уміти: вдосконалити презентаційний матеріал читанням додаткової літератури і введенням у мовлення отриманого з тексту додаткового змісту (компетенція в читанні); обговорювати презентаційний матеріал зі слухачами (компетенція в говорінні); прослуховувати додаткову інформацію з аудіо-, відеоджерел (компетенція в аудіюванні); написати сценарій презентації художніх творів у різних жанрах (компетенція в письмі);

3) *формування* ***техніко-графічної компетенції*** в її іншомовному супроводі у формі самостійного зображення навколишньої дійсності і презентації самостійно створених робіт іноземною мовою. Наприклад, якщо студентам необхідно здобути знання способів зображення окремих предметів навколишньої дійсності в їх сюжетній взаємодії, вони мають описати техніку виконання конкретного сюжету засобами іноземної мови, тобто зробити це: фонетично адекватно (фонетична компетенція); лексично точно, достовірно і емоційно забарвлено (лексична компетенція); граматично нормативно, різноструктурно та логічно зв'язно (граматична компетенція). Крім того, студенти повинні вміти: вибрати з додаткових джерел інформації матеріал для вдосконалення техніки зображення малюнків (компе-

тенція в читанні); презентувати свій малюнок слухачам та обговорити його (компетенція в говорінні); прослухати рекомендації відомих зарубіжних фахівців щодо вдосконалення техніки малюнка (компетенція в аудіюванні); письмово описати свою техніку виконання різних малюнків і презентувати її однокурсникам (компетенція в письмі).

Зі сказаного вище очевидно, що модель процесу формування предметно-змістової компетентності буде являти собою роботу в 5 етапів за кожною з трьох компетенцій: історико-художньою, жанрово-образотворчою і техніко-графічною.

І етапом формування будь-якої з компетенцій є **мотиваційний**, який здійснюється засобами іноземної мови. Для того щоб мотивація іноземною мовою досягла мети, мотиваційне мовлення викладача має складатися з такого мовного матеріалу, який буде доступний учням для сприйняття. Отже, випереджаючим видом діяльності має бути іншомовномовна компетенція, що забезпечує засвоєння тих фраз, які будуть використовуватися в процесі мотивації.

ІІ етап – **рецептивний** – полягає в поданні студентам нового тематичного матеріалу у вигляді лекцій. Для їх успішного сприйняття рецептивному етапу мають передувати знання лексико-граматичного матеріалу, навички його вживання в словосполученнях і реченнях та аудитивні вміння його сприйняття.

ІІІ етап – **репродуктивний** – полягає в розвитку умінь усно та письмово викладати попередньо прослуханий лекційний матеріал. Для цього студентам пропонується виконання таких завдань: прочитати зміст лекції англійською мовою в позаурочний час у вигляді домашнього завдання; відповісти на деталізуючі та ключові питання за змістом лекції, письмово викласти зміст лекції, а потім усно відтворити його.

ІV етап – **продуктивний** – полягає в навчанні студентів: а) обговорювати зміст прослуханої лекції, б) інтерпретувати, тобто пояснювати іншими словами і висловлювати свою точку зору з приводу змісту прослуханої лекції, в) самостійно розширювати її зміст і здійснювати презентацію. Цей етап розпочинається лексичними знаннями для: а) обговорення змісту навчальної діяльності, б) інтерпретації змісту навчальної діяльності, в) розширення змісту навчальної діяльності та його презентації, а також відповідними навичками вживання названого лексико-граматичного матеріалу в словосполученнях та реченнях і вміннями його монологічного / діалогічного / полілогічного вживання.

V етап – **рефлексивно-творчий** – полягає в розвитку умінь практичного застосування набутих знань у їх іншомовному супроводі. Для цього студентам пропонується виконання таких завдань: вирішення завдань з аргументацією своєї діяльності і коментуванням отриманого результату; виконання проектної діяльності та захист проектів; підготовка, написання і презентація тематичних доповідей.

Для формування *історико-художньої компетенції* такими завданнями можуть бути: виклад подій у їх ретроспективній послідовності; обґрунтування причин розвитку напрямів живопису (натюрморт, портрет, пейзаж); опис творчості відомих світових та українських художників. Для формування *жанрово-образотворчої компетенції* такими завданнями можуть бути: характеристика різних жанрів образотворчого мистецтва; визначення соціально-історичних передумов виникнення певних жанрів; опис робіт світового та українського живопису, представлених у різних жанрах. Для формування *техніко-графічної* компетенції такими завданнями можуть бути: виконання малюнка в різних жанрах, наприклад, реалізму, кубізму, імпресіонізму; порівняння спільних і відмітних характеристик таких жанрів (наприклад, маринізм та реалізм) і графічна демонстрація цього; опис технік зображення різних предметів навколишньої дійсності і їх практична демонстрація.

Висновки. Таким чином, на підставі вищевикладеного можна констатувати, що предметно-змістова компетентність майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою – це інтегрований процес навчання предметного змісту та іноземної мови як засобу вираження. Складовими предметно-змістової компетентності майбутніх учителів початкових класів є: художньо-образотворча компетентність у рамках дисципліни образотворчого мистецтва, яка включає в себе: історико-художню, жанрово-художню і техніко-графічну компетенції та іншомовно-мовну компетентність у рамках дисципліни «іноземна мова», яка складається з мовної та мовленнєвої компетенції. Модель процесу формування предметно-змістової компетентності майбутніх учителів

початкових класів для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою являє собою вивчення профільного предмета іноземною мовою і складається з 5 етапів: мотиваційного, рецептивного, репродуктивного, продуктивного, рефлексивно-творчого. Однак цей вид компетентності не забезпечує можливості викладання цього предмета іноземною мовою і тим більше молодшим школярам з урахуванням специфіки їх вікових особливостей. Тому перспективами нашої роботи ми вважаємо формування методичної компетентності майбутніх учителів початкових класів для викладання образотворчого мистецтва іноземною мовою, що і буде подано в наших наступних дослідженнях.

Список використаної літератури

1. Єременко Т.Є. Фонологічна компетенція викладача іноземної мови: сутність і структура. *Мовна освіта: шлях до євроінтеграції: міжнародний форум*: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (17–18 березня 2005 р.). К., 2005. С. 51–52.

2. Мартынова Р.Ю. Педагогические основы интегрированного обучения образовательной и иноязычной речевой деятельности студентов неязыковых специальностей: монография. Одесса: Освіта України, 2017. 191 с.

3. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студентів класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / за заг. ред. С.Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с.

4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. Міністерство освіти і науки України 20.10.2016. 40 с. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf

5. Фрумкіна А.Л. Аналіз методів навчання іноземних мов молодших школярів в українській педагогічній теорії і практиці. *Інноваційна педагогіка.* Херсон: Гельветика, 2019. Вип. 19, Т. 2. С. 107–112.

6. Фрумкіна А.Л. Формування педагогічної і психологічної компетентностей майбутніх вчителів початкових класів. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля»*. *Серія «Педагогіка і психологія»*. 2020. № 1 (19). С. 322–330. DOI: http://doi.org/10.32342/2522-4115-2020-1-19-38

7. Frumkina, Aryna et al. Readiness of future teachers for integrated teaching of educational subjects in foreign language. *Práxis Educacional.* 2020. Vol. 16. No. 38, P. 502–514. DOI: 10.22481/praxisedu.v16i38.6023

8. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению. М.: Русский язык, 1991. 223 с.